

SHAFOAT HASANOVA

*O‘zR FA Davlat adabiyot muzeyi ilmiy xodimi
filologiya fanlari doktori, dotsent*

ADABIYOT MUZEYI XAZINASIDA SAQLANAYOTGAN “QUR’ONI KARIM”NING TOSHBOSMA NUSXASI

Annotatsiya: O‘zR FA Alisher Navoiy nomidagi Davlat adabiyot muzeyi nodir qo‘lyozma va toshbosma kitoblar fondida 1500 ga yaqin toshbosma kitoblar saqlanadi. So‘nggi yillarda muzey ilmiy xodimlari tomonidan ana shu toshbosma kitoblar ilmiy tavsiflanib, kataloglari nashr qilinmoqda. Maqolada ana shu Adabiyot muzeyida saqlanayotgan Qur‘oni karimning go‘zal bir toshbosma nusxasi haqida ma‘lumot berilgan.

Kalit so‘zlar: Adabiyot muzeyi, Qur‘oni karim, katalog, asar, toshbosma, nashr, ilmiy tavsif, arab tilidagi asarlar.

Abstract. The collection of rare manuscripts and lithographs of the Alisher Navoi State Museum of Literature of the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan contains about 1,500 lithographs. In recent years, the museum’s research staff has been engaged in the scientific description of these lithographs and the publication of their catalogues. The article contains information about a beautiful lithographic copy of the Holy Quran, kept in the museum of literature.

Key words: Museum of Literature, Holy Quran, catalogue, work, lithograph, publication, scientific description, works in Arabic.

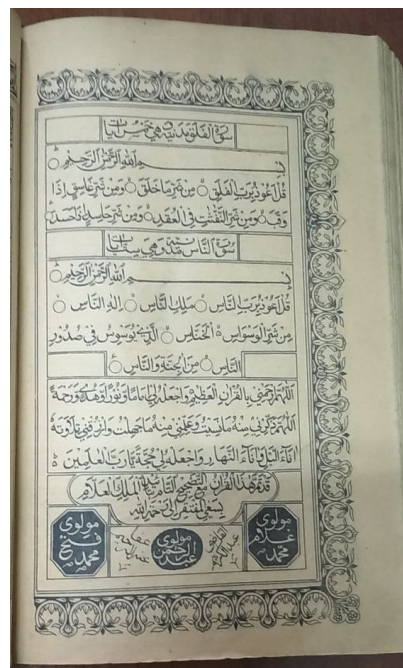
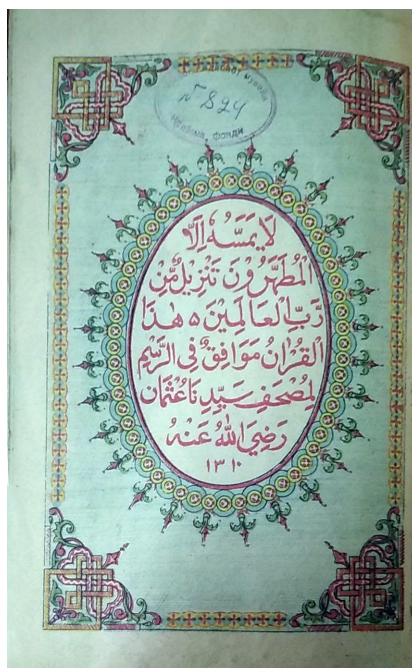
O‘zbekistonda so‘nggi yillardagi yuz berayotgan islohotlar asosida dunyo fani, madaniyati va adabiyoti rivojiga munosib ulush qo‘shgan ajdodlarimizning asarlari qo‘lyozma manbalarini asrab-avaylash, ularni har tomonlama tadqiq qilish, ilmiy asoslangan xulosa hamda umumlashmalarni yurtimiz aholisi va dunyo afkor ommasiga ma‘lum qilish bo‘yicha qator tadbirlar amalga oshirib kelinmoqda.

O‘zR FA Alisher Navoiy nomidagi Davlat adabiyot muzeyi nodir qo‘lyozma va toshbosma kitoblar, yozuvchi va ijodkorlarning hayoti, ijodiga oid arxiv hujjatlar, yozma adabiy manbalar, rasmlar, fotosuratlarini to‘plovchi, saqlovchi va ko‘rgazmali materiallar tarzida namoyish etuvchi hamda ilmiy tadqiq etuvchi noyob madaniy-ma‘rifiy va ilmiy muassasa hisoblanadi.

Muzey “Noyob qo‘lyozmalar va nodir bosma kitoblar fondi” va 60 mingdan ortiq unikal hujjatlarni qamrab olgan “O‘zbekiston yozuvchilari va shoirlari arxivi” bo‘limlariga ega bo‘lib, muzey fondida 70 mingga yaqin eksponat-ashyolar, 2 mingdan ortiq qo‘lyozma va toshbosma-litografik kitoblar saqlanadi. Shulardan 1300 tasi toshbosma (litografik nashr)lardir.

Oxirgi yillarda bir guruh olimlarimiz tomonidan muzey fondida saqlanayotgan qo‘lyozma asarlarning kataloglari o‘zbek, rus va ingliz tillarida nashrga tayyorlandi va ilmiy jamoatchilikka taqdim etildi. Shuningdek, fondida saqlanuvchi barcha qo‘lyozma asarlarning ilmiy tavsifi kiritilgan, ilgari nashrlarni ja‘m qilgan qo‘lyozmalar katalogi chop qilindi.

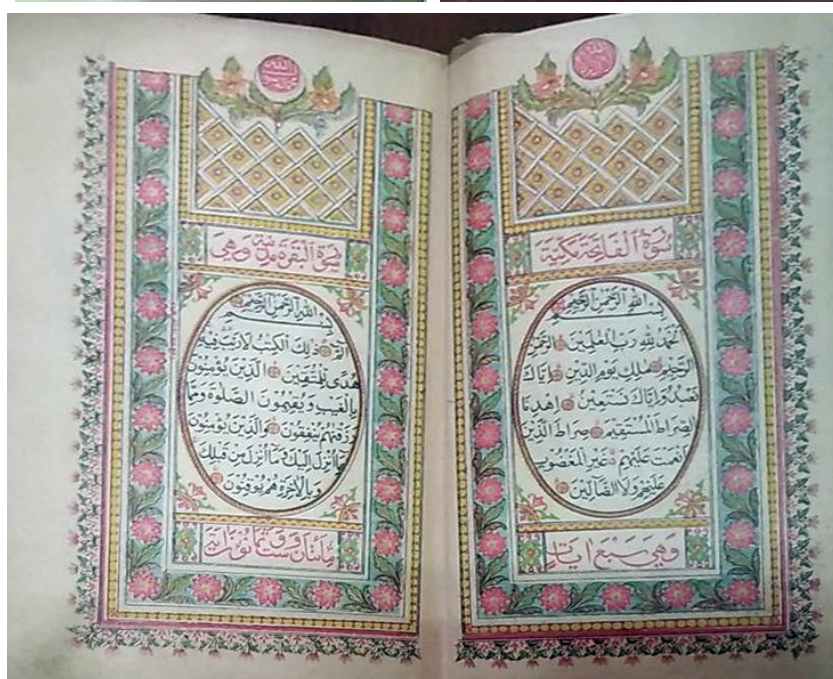
So‘nggi yillarda esa olimlarimizning e‘tibori muzey fondida saqlanuvchi toshbosma (litografik nashr)larni ilmiy tavsiflash va kataloglashtirish ishlariga qaratilgan. Shu kungacha toshbosma asarlarning ilmiy tavsiflari berilgan kataloglarning ikkita jildi nashr qilindi. Birinchi jildi arabiy,

forsiy, turkiy tildagi 500 ta toshbosma asarning ilmiy tavsifini o'z ichiga olgan. Ikkinchi jildida ham uch xil tildagi va turli mavzulardagi 400 ta toshbosma asarning ilmiy tavsifi berilgan.

Adabiyot muzeyining "Noyob qo'lyozmalar va nodir bosma kitoblari fondi" da turkiy tildagi, fors tilidagi hamda arab tilidagi asarlar saqlanadi va tadqiq qilinadi.

Arab tilidagi litografik asarlardan tafsir va hadis ilmi, mantiq va kalom ilmi, aqoid, fiqh, nahv va sarf ilmlariga oid asarlar nusxalari ko'p. Ular orasida Qur'oni karimning bir nechta toshbosma nusxalari ham bor.

O'z R FA Alisher Navoiy nomidagi Davlat adabiyot muzeyi nodir qo'lyozma va toshbosma kitoblari fondida 824 raqami ostida saqlanadigan toshbosma kitob Qur'oni karimning go'zal nusxalaridan biridir. Chiroyli naqshli titul varaq o'rtasiga oval shakli ichiga qizil siyohda Voqea surasining quyidagi mazmundagi 79-80 oyatlari yozilgan:

"Uni (tahoratli) pok kimsalargina ushlaydir. (U) olamlarning Parvardigori (Alloh tarafi)dan nozil qilingandir". [1: 505] Undan keyin quyidagilar yozilgan:

هذا القرآن موافق في الرسم لمصحف سيدنا عثمان رضى الله عنه ١٣١٠

Tarjimasi: Bu Qur'on Sayyidimiz Hazrati Usmon (r.a) mushafiga muvofiqdir. 1310 hijriy

Ovalning chetlariga aylanasiga moviy, yashil, sariq, qizil ranglarda naqsh chizilgan. Titul varaqqa 16x10 smli to'rtburchak jadval chizilgan. Jadvalning ichi och moviy rangda. To'rtburchak

jadvalning to'rtta chetiga yorqin pushti, yashil rangli naqshlar chizilgan. To'rtta burchakni bir-lashtiruvchi yon chiziqlarga ham sariq, qizil, moviy rangli naqshlar chizilgan. Titul varaqning tepa qismiga Adabiyot muzeyining muhri bosilgan. Muhrning ichiga 824 raqami yozilgan.

1-2 sahifa 17x9 sm o'lchovdagi to'rtburchak rangli naqsh bilan bezatilgan jadval o'rtasidagi oval ichiga qora siyoh bilan chiroyli nasx xati bilan Fotiha surasi yozilgan. 2-sahifada Baqara surasining 4 oyati yozilgan. Oyatlar tugagan joyiga qizil rangli dumaloq gul chizilgan. Sahifaning tepa qismida qizil siyohda suraning nomi va Makkada yoki Madinada nozil qilinganligi haqidagi ma'lumot, pastki qismida oyatlar soni yozilgan. Ovalning yuqori qismida doira ichiga Tavhid ka-limasi yozilgan. 3-betdan boshlab matn 15x9 sm o'lchovli jadvalga 15 qatordan joylashtirilgan. Poygirlari bor. Bet qo'yilmagan. Nos surasidan keyin bir sahifa Xatmi Qur'on duosi berilgan. Un-dan so'ng oxirgi sahifada naqshli jadvaldagi oval ichiga زومرلا قمال ع ishora, belgi uchun qo'yilgan harflarning izohi berilgan.

Oxiri:

مولوى محمد غلام القاضى عبد الكريم مولوى عبد الرحمن مولوى فتح محمد
ختم هذا القرآن المجيد على يد تلميذ اقل السادات و الكتاب سيد محمد على فى سنة ١٣١٠

Muqovasi ochqichli, to'q yashil naqshli tamg'a bosilgan karton muqova. Muqovaning ichki tomoniga och havo rang binafsha rangidagi atirgul rasmi tushirilgan qog'oz yopishtirilgan. Muqo-vasi va kitobning varaqlari yirtilmagan. Yaxshi holatda saqlangan. Kitobning ustiga 824 raqami yopishtirilgan. Birinchi va oxirgi sahifalarida Adabiyot muzeyi muhri bor. Kitob 1892-yil Karimiy matbaasida chop qilingan. O'lchami 17x22 sm.

Adabiyot muzeyi fondida Qur'oni karimning yana bir nechta toshbosma (litografik) nusxalari bor. Lekin ular 824 raqamli nusxa kabi to'liq va mukammal emas. Shuningdek, muzey fondi-da Qur'oni karimning 50 ga yaqin qo'lyozma nusxalari mavjud. Ularni o'rganish va ilmiy ja-moatchilikka taqdim etish galdagi vazifalar sirasiga kiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Авроди Қуръоний. Таржимон, шарҳ ва изоҳлар муаллифи Б.Умурзоқов. – Т.: Мовароуннаҳр, 2014. – 528 б.
2. Alisher Navoiy nomidagi Davlat adabiyot muzeyida saqlanayotgan qo'lyozmalar katalogi / Tuzuvchilar: S.Hasanov, J.Jo'rayev, Sh.Hasanova, M.Rashidova, – T.: Firdavs-Shoh, 2022. – 564 b.
3. Каталог рукописей государственного музея литературы им. Алишера Навои / подготовка к изд: А.Каюмова, Б.Хасанова, Б.Касимхонова, М.Рашидова, Ж.Жураев, С.Кадирова, Ф.Икрамова, О.Алимова, Ш.Хасанова. – Т.: 2006. – 256 с.
4. Sh.Khasanova. About the manuscript fund of the museum of literature / Innovative Development of modern science: theory, methodology, practice. International Scientific and Current Research Conferences. March 25, 2022. Pages: 66-69.
5. Sh.Hasanova. Davlat adabiyot muzeyi xazinasida saqlanayotgan ayrim toshbosma nusxalar haqida/ O'zbek mumtoz adabiyotini o'rganishning nazariy va manbaviy asoslari mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari (30-oktabr, 2024-yil). – B. 33-37.
6. Музей қўлёзмалари каталоги. Ўзбек тили ва адабиёти музейи, –Т.: 2016. – 410 б.
7. Алишер Навоий номидаги Давлат адабиёт музейида сақланаётган тошбосма асарлар каталоги. – Т.: Фан, 2020. – 296 б.
8. Ш. Ҳасанова. Адабиёт музейида сақланаётган Алишер Навоий асарларининг тошбосма нусхалари. “Ўзбекистонда архив соҳаси ривожланиши истиқболлари ва илмий-амалий тадқиқотлар” мавзусидаги Республика илмий-амалий анжуман мақолалари тўплами. “ЎЗАРХИВ” агентлиги. – Тошкент. 2020 й. – Б. 224-229.